

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ
ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ὡς γνωστόν, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὸ πλεῖστον τῆς Θράκης περιλαμβάνετο εἰς τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, μικρὸν δὲ τμήμα αὐτῆς ἀπετέλει τὸ κυρίως θέμα τῆς Θράκης. Αἱ πόλεις Ἀδριανούπολις, Φιλιππούπολις, Αἴνος, Διδυμότειχον, Χριστούπολις, Περιθεωρίον ἢ Ἀναστασιούπολις, Τραϊανούπολις, Μάκρη, Μοσσηνόπολις, Πρόβατον, Μεσημβρία, Δεβελτός, Ζαγορά, Δορύστολον, Ὀδησσόπολις, Τύρνοβον, Κρέμνον, Περσθλάβα, Πολύβοτος, Ῥούσιον, Κύψελλα, Βουλγαροφύγιον, Ἄπρος, Γάνος, Ἑξαμίλλιον, Μάδυτος, Περίστασις καὶ Καραβιζύη περιλαμβάνοντο εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας. Εἰς

τῶν δὲ ἀνωτέρω θεμάτων περιλαμβάνονται πολὺν ἀριθμὸν
μολυβδόβουλλα, ἐν ταῖς πλείοσι ἐδημοσιεύθησαν
ὑπὸ Morawann, Schlumberger, Kurlandowski.

Πολλὰ ὅμως ἐν μολυβδόβουλλαις εὗρηται διὰ ἰδιωτικῶν
μελέτων προσκυνοῦνται ἀκριβέστερα παρὸν σφάλματα σφάλματα
εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐν ἐπιγραφῇ ἢ ἐν χρόνῳ ὅτε
οὐ αὐτῶν.

τὰ γνωστὰ μολυβδόβουλλα μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως ὑπάρχει μόνον τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης, οὐδέποτε δὲ οἱ μητροπολίται Φιλιππουπόλεως ἐπιτιλοφοροῦντο Ῥωμανίας διὰ νὰ δικαιολογεῖται ἡ προσθήκη αὕτη. Τοῦτο ἄλλως τε συμβαίνει εἰς πάντα τὰ βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα ἐπισκόπων, ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, ἐν οἷς μόνον τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἧς ἦσαν ποιμένες ἀναγράφεται. Σπανιώτατα δὲ τίθεται πληρέστερος ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι Ἰσαὰκ ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀσίας. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ὀπισθίας ὀψεως τοῦ μολυβδοβούλλου τοῦ μητροπολίτου Ἰωάννου οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ΦΙΛΙΠ — ΡΩΜ ἐσφαλμένως ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Schlumberger Φιλιπ(πουπόλεως) Ρωμ(ανίας). Ὡς συχνότατα συμβαίνει εἰς τὰ βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα, τὰ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, πιεζόμενα ἢ φθειρόμενα, ὡς ἐκ τῆς μαλακότητος τοῦ μολύβδου, παραμορφοῦνται καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἐκλησθῶσιν ἄλλα ἢ τὰ ἀληθινά. Δὲ δύνασθαι θεῖται ὅτι τῶν

Επειδή περιγράφει ΓΓΓΓ. Γ. 86-87 ο Mordtmann επισημαίνει
«Κύριον σκοπόν Νικητῶν μολυβδόβουλων ἐπὶ τῶν ἀποσπασμάτων ὅτι
«ἐπὶ τῶν ἀποσπασμάτων Ἰπποδρόμου καὶ πρὸς αὐτοῦ Ἀδριανουπόλεως.»

Κ. Μ. Κουδου
ἐκδοθέν:

Ὁ Mordtmann τάσσει χρονολογικῶς τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὸ τέλος
τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἀλλὰ παρατηρεῖ παραδόξως ὅτι ὁ κτήτωρ αὐτοῦ
Νικήτας ἴσως εἶναι ὁ ἱστορικὸς Νικήτας Χωνιάτης, ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ
κλεινοῦ τῶν Ἀθηνῶν μητροπολίτου Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου.
Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην στηρίζει ὁ Mordtmann εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νι-
κήτας Χωνιάτης ἔφερε τὰ ὀφρύνια «ἐπὶ τῶν κρίσεων, προκαθήμενος τοῦ κοι-
τῶνος καὶ ἀρχῶν τοῦ θέματος Φιλίππου πόλεως». Ἀλλὰ δύναται τις νὰ πα-
ρατηρήσῃ ὅτι τὰ ὀφρύνια τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸ ἀνωτέρω μολυβδόβουλλον δὲν
εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ὀφρύνια τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, ἔπειτα
ἀφοῦ τάσσει ὁ Mordtmann τὸ μολυβδόβουλλον χρονολογικῶς εἰς τὸ τέλος
τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἦτοι εἰς τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος,
πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἱστορικὸν Νικήταν Χωνιάτην, ἀκμά-
σαντα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς ΙΒ'. Καὶ ὅτι μὲν τὸ μολυβδόβουλλον
δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταγενέστερον τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς ΙΑ' ἑκατον-
ταετηρίδος, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν συντομογραφικῶν τῶν πλείστων λέξεων καὶ
ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς ἄλλα μολυβδόβουλλα τοῦ αὐτοῦ τύπου ὧν τοὺς
κτῆτορας γνωρίζομεν ἀσφαλῶς καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. Ἀλλὰ, πλὴν τούτου,
κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, ἐπεκράτουν γενικῶς, πλὴν
σπανίων ἐξαιρέσεων, αἱ ἔμμετροι ἐπιγραφαὶ εἰς στίχους τριμέτρους λαμβανού-
μεν τοιαύτην ἐπιγραφὴν εἰς τὸ μολυβδόβουλλον αὐτοῦ, ὥς παρατηρεῖται εἰς
τὸ περιωθὲν μολυβδόβουλλον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ
Χωνιάτου, μητροπολίτου Ἀθηνῶν περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς
ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος.

5. Ὁ Mordtmann (ἐν. ἀν. σελ. 86) ἐδημοσίευσε μολυβδόβουλλον ἔχον
ἐπὶ μὲν τῆς ἐπιγραφῆς ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν

Κ Ε Ρ Θ'

Τ Ω Σ Ω Δ Σ'

Σ Τ Ε Φ Α Ν Ω

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας

Π Ρ Ι Π Ρ Α Ι

Π Ο Σ Ι Τ Ω

Ρ Ε Σ Τ Η

Σ Π Ρ Α Ι Τ Ω

Ρ Ι Μ Α Κ Ε Δ Ο

Ν Ι Α Σ Σ Α Δ Ρ Ι Α

Α Ν Σ Π Ο Λ Ε

Ω Σ

+ Κ(αὶ) ρ(ε) θ(ε)

(τῶ) σφ(α) δ(α)ν(α)

Στέφανω

π(α)τρ(ι)κ(ι)ο) πραι-

ποσίτω

βέστη

καὶ πραιτῶ-

ρι Μακεδο-

νίας καὶ Ἀδρι-

ανουπόλε-

ως

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ὁ Mordtmann θέτει πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν
Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, ὑποθέτει δ' ὅτι ὁ κτήτωρ αὐτοῦ εἶναι ἴσως Στέφανος
ὁ σεβαστοφόρος, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἔταξεν ὡς
ἀρχηγὸν τῆς στρατιᾶς ἣν ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάση,
ἐν ἔτει 1043, ὁπότε οὗτος στασιάσας ἐπὶ ἤρχετο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Mordtmann εἶναι ἀσκήρικτος, διότι οὐδεμία μαρ-
τυρία ὑπάρχει ὅτι ὁ Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος διετέλεσε πραιτῶρ Μακεδο-
νίας καὶ Ἀδριανουπόλεως. Ἡ ἀπλὴ ὁμωνυμία ἱστορικῶν προσώπων πρὸς
ἄλλα ἐμφανιζόμενα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μολυβδόβουλων οὐδεμίαν βεβαιό-
τητα περιέχει διὰ τὸν ταυτισμὸν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσι καὶ ἐξ ἄλλων
πηγῶν μαρτυρίαι καθιστῶσαι ἀσφαλῆ τὸν ταυτισμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ ἡ
ἄλλη ὑπόθεσις τοῦ Mordtmann ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον ἀνήκει εἰς τὴν ἐπο-
χὴν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ οὐδεμίαν παρουσιάζει πιθανότητα, διότι ἡ βα-
σιλεία Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ διήρκεσε δύο περίπου ἔτη (Σεπτέμβριος τοῦ
1057—τέλη τοῦ 1059)· ἀλλ' εἰς τόσον βραχὺ χρονικὸν διάστημα δὲν εἶναι
δυνατὸν νὰ περιορίσωμεν τὴν χρονολόγησιν τῶν μολυβδόβουλων τοῦ ἀνω-
τέρω τύπου, ἀφοῦ ἐξ ἀσφαλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων ἐξάγεται ὅτι
ἡ κατηγορία αὕτη ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' ἐν-
μεγαλύτερον ἀναλογία κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισίον αὐτῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

3. Ὁ Mordtmann (ἐν. ἀ. σελ. 91) ἐδημοσίευσεν μολυβδοβούλλον ἔχον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

· Λ Α Χ Ι Σ Τ ·
· Η Τ Ρ Ο Π Ο
Λ Ι Τ ' Φ Ι Λ Ι ·
Ρ Σ Ρ Ο Λ '
ω ς

ἐ]λαχίστ[ω
μ]ητροπο-
λίτ[η] Φίλι[π]-
πουπολ[ε]
ως

Ὁ Mordtmann τάσσει χρονολογικῶς τὸ μολυβδοβούλλον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἔρωτᾷ δὲ μήπως ὁ κτήτωρ αὐτοῦ εἶναι ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως *Μέγιστος*, ὅστις ἐκ μετριοφροσύνης ἐχάραξε ἐν τῷ μολυβδοβούλλῳ τὸ ὄνομα Ἐλάχιστος. Ἡ σκέψις αὕτη τοῦ Mordtmann εἶναι ὅλως ἀστήρικτος, ὥς παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ Schlumberger (Sigilographie σελ. 116), διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς πολλὰ μολυβδοβούλλα μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως τίθεται *ελάχιστος* ἢ *ἐντελής* ἢ *ταπεινός*. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μολυβδοβούλλῳ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶναι ἑλλιπής, τῶν δύο πρώτων στίχων αὐτῆς εἴτε γενομένων ἐξιτήλων ἐκ φθορᾶς, εἴτε διότι τὸ πέταλον τοῦ μολύβδου μὴ προσαρμοσθὲν ἀκριβῶς εἰς τὰς δύο λαβίδας τοῦ βουλωτηρίου ἀφῆκεν ἐκτὸς τοὺς δύο πρώτους στίχους. Οἱ στίχοι οὗτοι θὰ περιεῖχον ἀσφαλῶς τὸ στερεότυπον Κ Ε ἢ Θ Κ Ε Ρ Ο Η Θ Ε Ι καὶ μετ' αὐτὰ τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔπονται οἱ σφρζόμενοι στίχοι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ